

ŽITNÝ, Milan: SEVERSKÉ LITERATÚRY V SLOVENSKEJ KULTÚRE. Bratislava : Slovak Academic Press, 2012. 248 s.

Výskumnú oblasť o vzťahoch medzi severskou a slovenskou kultúrou najnovšie obohatil nordista Milan Žitný širokospektrálnou monografiou *Severské literatúry v slovenskej kultúre*. Knihu tvoria všeobecné literárnohistorické štúdie, analýzy slovenskej recepcie a prekladov vybraných severských autorov i portréty dôležitých slovenských prekladateľov zo švédskej, dánskej, nórskej a fínskej literatúry. Kniha je vybavená aj rozsiahlejším anglickým resumé a dopĺňa ju autorova výberová bibliografia jeho nordistických prác.

Slovenská kultúra najmä v prvej polovici 20. storočia pozorne vnímala dianie v škandinávskych krajinách. Informácie, štúdie i literárne preklady zo severských oblastí Európy boli výdatné. Milan Žitný však v úvode svojej monografie pripomína, že kontakty Slovenska a severských krajín môžeme dokumentovať počnúc Danielom Krmanom ml. a jeho cestovným denníkom *Itinerarium*. Prvé slovenské preklady z literatúry severských autorov sa začali objavovať po roku 1880 a na intenzite nabrali od roku 1918, keď Slováci po dlhých storočiach maďarizačného útlaku konečne mohli rozvíjať svoju kultúru a literatúru v slobodných podmienkach. V nových okolnostiach pochopiteľne zaujímali slovenskú spoločnosť krajiny v podobnej situácii a s podobnými historickými skúsenosťami. Istú spolupatričnosť pociťovali Slováci i so severskými národmi, lebo tiež patrili k tzv. malým národom a zápasili s rovnakými problémami (prevaha roľníctva, slabšia industrializácia krajiny, vystaňovalectvo do zámoria, sociálne napätie, otázky politickej svojbytnosti a pod.). Pre slovenských literátov boli vzorom úspechy severskej literatúry. Spisovné jazyky ako Severanov, tak i Slovákov boli pomerne mladé, ale napriek tomu viacerí severskí spisovatelia dosiahli európske, ba svetové uznanie, hoci ich diela boli ukotvené v domácom kontexte.

K najvýznamnejším slovenským autorom po roku 1918, ktorí sledovali celoeurópske modernistické dianie a chceli doň začleniť aj Slovensko, nepochybne patril Ivan Horváth. Pokiaľ ide o kultúru severnej časti Európy, už vo svojich raných prácach odkazoval Horváth napríklad na Ibsenovho *Peera Gynta* (próza *Fantázia* na Solveiginu pieseň) a v knižnom debute z roku 1923 *Mozaika života a snov* uverejnil grotesknú ponášku na Hamsunovho *Pana* pod názvom *Jej otec*. V knihe *Človek na ulici* (1928) sa romanticky tradicionalistická postava z novely *Bratia Jurgovci* volá Arne, rovnako ako romantický hrdina Björnsonovho diela Arne, ktoré bolo preložené do slovenčiny v roku 1908. Základný problém Horváthovej novely *Rovnica s dvoma neznámymi* (vznikla na prelome tridsiatych a štyridsiatych rokov 20. storočia) je v istých významoch porovnateľný s Kierkegaardovou koncepciou práce *Bud' – alebo* (1843); tu však treba podotknúť, že podobný problém riešili aj iní európski spisovatelia a filozofi. Vzťah k severskej kultúre prejavil I. Horváth aj osobne, keď sa v roku 1947 v Nórsku zúčastnil na oslavách B. Björnsona.

Uvedené konkrétne podrobnosti však Milan Žitný vo svojej monografii *Severské literatúry v slovenskej kultúre* nespomína, keďže jeho cieľom nebolo skúmať odkazy medzi jednotlivými dielami severských a slovenských autorov. Viac ako konkrétnym porovnávacím analýzám sa Žitný venuje spisovateľským a prekladateľským osobnostiam, ich tvorbe a rozborom prekladov. V rámci literárnohistorického záberu svojej knihy pripomína prvé slovenské a české preklady Björnsona, Ibsena, Strindberga, Lagerlöfovej a ich následnú literárnokritickú reflexiu. Presvedčivo ukazuje, že kým do roku 1948 z hľadiska recepcie „prevažovala funkcia identifikačno-komplementárna a supľujúco-doplňujúca, ktorá prerastala niektorými prvkami do funkcie stimulatívnej, v období od konca päťdesiatych rokov vlastne až do súčasnosti prevláda funkcia informatívna a sčasti azda aj reprezentatívna“ (s. 20).

V posledných rokoch sa pristupuje i k recepcii severských autorov, ktorí v období totalitného režimu 1948 – 1989 boli ideologicky a politicky nežiadaní. Ako príklad menuje M. Žitný Søren Kierkegaarda. Môžeme však dodať, že hoci Kierkegaardove preklady do slovenčiny donedávna nejestvovali, predsa len sa o jeho diela vedelo, i keď najmä z druhej ruky. Napríklad v roku 1946 uverejnili *Slovenské pohľady* článok Jean-Paul Sartre a jar existencializmu vo Francúzsku od Jeana Marchaisa, ktorý začína práve rozborom Kierkegaardovho pojmu úzkosti. Isté signály Kierkegaardovej filozofie by sme mohli pozorovať dokonca už v roku 1932 v zakladajúcom diele naturizmu, ktorým je poéma *Martin Nociar Jakubovie* Ľuda Ondrejova. Ondrejovov hrdina má sen, že ide hľadať svojich prapredkov do jamy podsvetia, rozbehne sa na „posledný skok“ – a ocitá sa mŕtvy v náručí veľkého praotca. V slovenskom literárnom naturizme sa modifikácie tohto sna opakovane vyskytujú. Hoci uvedená snová idea má viacero rôznorodých zdrojov, a za jeden z najdôležitejších sa považuje dielo Friedricha Nietzscheho, predsa len jej moderným strojcom bol antihegelovec S. Kierkegaard a jeho uvažovanie o „skoku viery“. Porovnávací analýza Ondrejovovho *Martina Nociara Jakubovie* a Kierkegaardovho diela by iste priniesla zaujímavé zistenia.

Nehľadiac na možné paralely medzi ideami dánskeho filozofa a tvorbou Ľuda Ondrejova, v dejinách slovenskej literatúry sú vzťahy k severskej literatúre azda najlepšie zmapované práve čo sa týka obdobia naturizmu. K dobovým znalcom severských literatúr radí Žitný Alexandra Matušku, Jozefa Felixa a Michala Chorvátha. Už v roku 1938 konštatoval Jozef Felix vplyv tvorby Knuta Hamsuna na Dobroslava Chrobáka. Hamsunovho *Pana* a *Poslednú radosť* chápal Felix pozitívne ako „vývojový zárodok“ Chrobákovkej prózy *Poviestka*. Neskôr v hľadaní severských podnetov pokračoval i Ján Števec či Karol Rosenbaum.

Treba tiež pripomenúť, že preklady severského regionalizmu, resp. novoromantizmu v rokoch 1920 – 1950 prehľadne zaznamenal Oskár Čepan v knihe *Kontúry naturizmu* (1977). V roku 1950 už neuvádza ani jeden slovenský či český preklad zo sledovaného tematického okruhu, čo bolo spôsobené tým, že naturizmus a príbuzné modernistické smery sa po roku 1948 stali ideologicky nežiadané a z vyššej moci sa pozornosť prekladateľov radikálne presmerovala na proletárskych a ľavicovo orientovaných zahraničných spisovateľov. Hodnotenia výsledkov prekladateľskej práce z tohto obdobia demaskuje Žitného kapitola o recepcii severských literatúr na Slovensku po druhej svetovej vojne.

Ďalšia časť Žitného monografie prináša portrétové štúdie s translatologickým akcentom o S. Kierkegaardovi, Hansovi Christianovi Andersenovi, Selme Lagerlöfovej a B. Björnsonovi. V Björnsonovom portréte venoval autor patričnú pozornosť aj jeho politickým aktivitám, keďže Björnson bol medzinárodne uznávaný obranca slovenského národa a jazyka v období Rakúsko-Uhorskej monarchie.

Okrem portrétov sú v knihe aj translatologické „súvahy“. Treba zdôrazniť, že ak Žitný píše napríklad o začiatkoch prekladania Henrika Ibsena na Slovensku, vystihuje okrem nastolenej témy aj dobovú kultúrno-literárnu situáciu v slovenskej spoločnosti, aby poukázal na súvislosti Ibsenovej *Nory* so slovenským modernizmom a feminizmom. Kontextový prístup je náročný, ale pre dobrého prekladateľa je nevyhnutný. Potrebuje ho napríklad aj pri preklade reálií. Tejto otázke venoval Žitný ďalšiu kapitolu svojej monografie, v ktorej teoreticky i analyticky ozrejmil problematické miesta v niektorých prekladoch diel Augusta Strindberga a B. Björnsona. Popri nórskej, švédskej a dánskej literatúre neobišiel Žitný v osobitnej kapitole ani fínsku literatúru.

Monografiu napokon uzatvárajú informačné portréty o zakladateľských osobnostiach prekladu severských literatúr na Slovensku (J. Michl, K. Rypáček, G. Viktory, O. Obuch, J. Kaňa, L. Obuch, P. Hrivnák, H. Dobiášová).

Kniha *Severské literatúry v slovenskej kultúre* je prínosom pre lepšie poznanie našej i severskej kultúry a literatúry a zaslúži si zvýšenú pozornosť aj zo strany slovakistov.

Jana Kuzmíková

PhDr. Jana Kuzmíková, CSc.
Ústav slovenskej literatúry SAV
Konventná 13
813 64 Bratislava
e-mail: Jana.Kuzmikova@gmail.com

ČERMÁK, Jan – ČERMÁK, Petr – POETA, Claudio: PRAŽSKÝ LINGVISTICKÝ KROUŽEK V DOKUMENTECH. Praha : Academia, 2012. 783 s.

Vnější historii Pražského lingvistického kroužku je věnována publikace tří editorů, Petra Čermáka, Claudia Poety a Jana Čermáka, nazvaná *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Zpřístupňuje především cenné materiály ukládané do spolkového archivu a shromažďované Bohumilem Trnkou, jednatelem Kroužku po celou dobu jeho trvání (1926 – 1952). Tyto bohaté materiály z let 1928 – 1956 jsou dnes uloženy v Archivu Akademie věd ČR a mají mimořádnou archivně-informační hodnotu. Potvrzují, že hlavními tématy, jimž se Kroužek věnoval, byla organizace přednášek, příprava publikací a příprava účasti na nejrůznějších akcích, v neposlední řadě účasti na mezinárodních kongresech. Knižní zveřejnění fondu dokumentuje na téměř osmi stech stranách všestrannou činnost i vědecký odkaz pražských strukturalistů.